// Lars Helle

1.–7. trinn

Pedagogikk og elevkunnskap

UNIVERSITETSFORLAGET

1.–7. trinn

Lars Helle

1.–7. trinn

Pedagogikk og elevkunnskap

UNIVERSITETSFORLAGET

© Universitetsforlaget, Oslo, 2021
ISBN: 9788215056272
1. utgave, 1. versjon, Universitetsforlaget, 2021
E-utgaven baserer seg på 1. trykte utgave, Universitetsforlaget 2013

Elektronisk tilrettelegging: Universitetsforlaget
Omslagsdesign: Endre Barstad
Sats/design: Rusaanes Bokproduksjon AS

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Universitetsforlaget er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov eller tillatt gjennom avtale med Kopinor, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk.

www.universitetsforlaget.no
post@universitetsforlaget.no

Innhold

Forord 7

Dette skal bli spennende, men hvordan skal jeg egentlig legge det opp? 9
Innledning 9
Styringssignaler for undervisningen 10
Opplæringslov 11
Læreplan 13
Hvordan lærer elever? 23
Hva er motivasjon? 37

Kapittel 1
Jeg forstår meg rett og slett ikke på ham. Noen ganger ...
Generelle elevforutsetninger 40
«Olje under svømmehallen, du liksom.» – Kognitiv utvikling . 43
«Jeg trodde du var ute med Thea og Anette, jeg. De hang oppe ved fotballbanen.» – Sosial utvikling 62
«Du har ikke lov til å være her!» – Elevenes behov for regler og rutiner 79
Det ble bare borte når hun satt der. Helt borte. – Hvordan ser elevene på seg selv?. 89

Kapittel 2
Nå er det straks friminutt. Pakk sammen sakene deres og gå rolig ut
Elevenes læringsmiljø 103
Innledning 103
Hva er læringsmiljø? 103
«Følg bedre med neste gang!» – Lærerens didaktiske kompetanse 107

Litt mer om motivasjon 109
«Har du vært i butikken også?» – Lærerens evne til å lede klassen gjennom å være en synlig leder og til å etablere regler og rutiner 125
Klasseledelse 127
Det ble ikke på langt nær så ille som hun hadde fryktet. – Lærerens evne til å etablere relasjoner til hver enkelt elev 138
Anerkjennelse og verdsetting 138
Samarbeid 138
Å «se» eleven 139

Kapittel 3
Tror du jeg lærer noe om sagn av alle de oppgavene?
Arbeidsmåter 161
Didaktisk relasjonstenkning 162
Den didaktiske relasjonsmodellen 163
Arbeidsmåter 172
Begynneropplæring 177
To «klassiske» arbeidsmåter 198

Kapittel 4
Der sa han arakbadabbra og en stor dør åpnet seg
Vurdering 235
Et teoretisk bakteppe 238
Den nye forskriften 242
Vurdering for læring 245
Hva skal til for at en framovermelding kan virke læringsfremmende? 249
Elevdeltakelse i vurdering 265

Referanser 272

Register 285

Forord

Jag såg dej hela dan i dag,
Jag såg dej vid mitt hus
Du dansade med vindarna
Under tallarnas sus
Jag såg dej tätt intill i dag
Som jag aldrig sett dej förr
Och mitt hjärta la ner sina vapen
Och öppnade sin dörr
(Ulf Lundell, 1987)

Faget pedagogikk handler til en viss grad om å se for å forstå. Men for å se på en ny måte trenger du ofte briller. Denne boka er et forsøk på å gi deg et sett begreper som muligens kan bidra til at du ser elevene på en måte du aldri har sett dem før. Som leser vil du støte på flere elever fra grunnskolens to laveste trinn: den skoleflinke Sander, den pliktoppfyllende Nora, den usikre Margrethe, Arne som stadig er i konflikter og ikke minst Martin som strever med mangt og mye. Et overordnet mål er å få deg til å se dem gjennom pedagogikkfagets briller.

Som de fleste bøker har denne boka en opprinnelse. For snart ti år siden begynte jeg på et prosjekt sammen med Universitetsforlagets ansatte, et knippe skoleledere, noen fra universitets- og høgskolesektoren og en gruppe lærere. Vi tok utgangspunkt i følgende scenario: En nytilsatt lærer begynner i sin første jobb. Mens hun snakker med rektor, trekker rektor ut en bok fra hylla og sier: «Beklager at vi ikke har bedre tid akkurat nå, men denne boka kan kanskje hjelpe deg et stykke på vei.» Prosjektet resulterte i tre bøker, *Småskolelæreren*, *Mellomtrinnslæreren* og *Ungdomstrinnslæreren*. En del av denne boka hviler nettopp på dette prosjektet. Selvsagt er mye forandret. Læreplanen er ny. Ny forskning har dukket opp. De teoretiske perspektivene er styrket. Likevel står bøkenes visjon fast: Boka skal være profesjonsrettet. Den skal prøve å bygge tydelige broer mellom teori og praksis, men å skrive

konkret kan være en risikosport: Forfatterens oppfatning av «normalitet», «hensiktsmessighet» og «fornuftig framgangsmåte» blir lett styrende og hindrer deg i din egen refleksjon. Derfor er det viktig å understreke at de råd, eksempler og ideer du møter, på ingen måte er de eneste gyldige. Til det er elevvariasjonene for mange, lesernes forutsetninger for variable og de kontekstuelle betingelsene for ulike.

I 2011 kom *5.–10. trinn. Pedagogikk og elevkunnskap*. På mange måter sitter du med «søsterboka» i hånden. Strukturen, noen teoretiske betraktninger og enkelte av eksemplene er felles, men bøkene er spisset ulikt.

Avslutningsvis noen verbale blomster: Takk til alle som deltok i lærerrolleprosjektet, ansatte i Universitetsforlaget, kolleger ved UiS, studenter og lærere som med sine spørsmål og refleksjoner får forfatteren til å se skolehverdagen på en måte *han* aldri har sett den før.

Stavanger, mai 2013
Lars Helle

Dette skal bli spennende, men hvordan skal jeg egentlig legge det opp?

Innledning

Line Mortensen strøk noen lyse hårstrå vekk fra ansiktet. Papirbunkene foran henne inntok babelske proporsjoner. Læreverk, elevbesvarelser og framfor alt: Læreplanverket for kunnskapsløftet (LK06). Line hadde vært lærer i tre år. Så langt hadde mesteparten av undervisningen vært som faglærer på mellomtrinnet. Nå hadde hun begynt i småskolen, nærmere bestemt som kontaktlærer for 4a. Her underviste hun i norsk, samfunnsfag, kunst og håndverk og RLE. I det store og hele trivdes hun godt. Elevene kunne være både nysgjerrige og arbeidsomme. Riktignok kunne de slite med å holde seg til temaet, og hvis hun skulle være helt ærlig, var de nok tidvis mer opptatt av hverandre enn det faglige innholdet. Likevel syntes Line den første måneden hadde gått over all forventning. Akkurat nå gledet hun seg skikkelig. Hun tittet ned på årsplanen for 4. trinn. «Uke 38–39: Eventyr, sagn og myter: Tverrfaglig opplegg i norsk og samfunnsfag» Line åpnet læreplanen. Kompetansemålene var tydelige:

Norsk: Mål for opplæringen er at eleven skal kunne
– samtale om et utvalg sanger, regler, dikt, fortellinger og eventyr fra fortid og nåtid på bokmål, nynorsk og i oversettelse fra samisk og andre kulturer.

Samfunnsfag: Mål for opplæringen er at eleven skal kunne
– gjengi myter, sagn og eventyr med historisk innhold.

Line fisket fram den lokale læreplanen fra skuffen. Her sto det at de i norskfaget skulle arbeide med sanger, regler og dikt på 3. trinn, mens eventyr og fortellinger var plassert på 4. trinn. Hun bladde fram nok et dokument: Emneplanen. Der var det formulert følgende læringsmål:

Elevene skal kunne
- gjenfortelle et sagn med historisk innhold,
- lage en tegneserie ut fra et kjent eventyr, sagn eller en myte,
- lage en kunstnerisk presentasjon (dramatisering/veggavis/digital framstilling med mer) knyttet til innsamlingen av eventyrene,
- forklare hva som kjennetegner et eventyr,
- forklare hva som kjennetegner et sagn,
- skrive et eventyr med tydelige sjangerkjennetegn selv og
- forklare hva som skiller sagn fra eventyr.

Line smilte bredt. Dette skal bli spennende, men hvordan skal jeg legge det opp? Hva trenger jeg egentlig å vite? tenkte hun.

Til ettertanke

Hva mener du Line bør vite noe om for å kunne lage et undervisningsopplegg i dette temaet?

Dette spørsmålet er viktig for deg som har begynt på grunnskolelærerutdanning 1.–7. trinn. En bok som dette kan ikke gi deg alle svarene. Den kan heller ikke bore dypt nok i dem. Det er mye du skal lære på kort tid. En velkjent pedagogisk tankemodell er spiralprinsippet. Det betyr at første gang du støter på et faglig begrep, prinsipp eller teoretisk resonnement, gjøres det enkelt. Denne boka er tilpasset studenter som ikke kan noe om faget pedagogikk. Teoriene er derfor tegnet med grove streker. Senere vil du pløye grundigere ned i dem. Første studieår rettes søkelyset først og fremst mot arbeidet læreren skal utføre. Du vil lære om hvordan læreren kan møte eleven, elevgruppen og lærestoffet. Men selvsagt er det umulig å se for seg en lærer uten samtidig å se for seg elevene fordi det jo er elevenes læring og danning (se s. 167) som er hensikten med skole. Lærer- og elevrollen utfyller hverandre. Av den grunn vil boka også rette oppmerksomheten mot elevene.

Du vil møte to lærere: Line Mortensen har du allerede truffet. Den andre heter John Gustavsen og er kontaktlærer på 6. trinn.

Styringssignaler for undervisningen

Tilbake til spørsmålet som ble stilt ovenfor. Som du sikkert la merke til, satt Line med en rekke plandokumenter foran seg. To bærebjelker i norsk utdanningspolitikk er *fellesskap* og *tilpasning*. Læreplanverket dekker fellesskapsaspektet og forsøker å ivareta idealet om *fellesskolen*. Begrepet fellesskole er et skolepolitisk ideal som innebærer at alle barn uansett evnemessige for-

utsetninger, geografisk tilhørighet, sosiokulturell bakgrunn, etnisk bakgrunn og fysiske forutsetninger har krav på samme opplæringstilbud, samtidig som tilbudet er individuelt tilpasset. Begrepet fellesskole er en videreføring av det som tidligere ble kalt *enhetsskole*, og idealene fra enhetsskoleideologien, som rettferdighet, likeverd og sosial utjamning danner fortsatt et tydelig bakteppe for dagens skolediskusjon. I Norge skal skolen være en arena for sosial og kulturell integrering. I St.meld. nr. 31 (2007–2008) omtales det slik:

> Fellesskolen sikrer alle lik tilgang på opplæring uavhengig av foreldrenes betalingsevne. (…) Elevene er i hovedsak samlet i en felles skole der barn fra hele det norske samfunnet møtes og lærer sammen.

Alle dokumentene Line har foran seg, har til felles at de skal bidra til å realisere idealet om fellesskolen. La oss derfor se litt nærmere på hvert enkelt av dem.

Opplæringslov

Opplæringslova omhandler rettigheter og plikter forbundet med opplæring og skolegang, for eksempel omfang, skolerett og -plikt, fritaksordninger, utvisning, rett til spesialundervisning, samarbeid med hjemmet, organisering og kompetansekrav for ansatte. Men først og fremst uttrykker den hva som er formålet med opplæringen. Dette er uttrykt i formålsparagrafen (§ 1-1): «Formålet med opplæringa». Kanskje kan vi si at denne paragrafen er det viktigste styringssignalet for skolen. En formålsparagraf har et dobbelt siktemål: For det første er den retningsgivende for andre lovparagrafer og styringsdokumenter. For det andre gir paragrafen uttrykk for samfunnets normer og verdier og skal ligge til grunn for alt arbeid i skolen. Den forplikter alle ansatte og berører dessuten elever, foreldre og foresatte. Selve paragrafen har vært gjenstand for mye diskusjon, og den ble radikalt endret i 2008.

Formålsparagrafen før 2008	Nåværende formålsparagraf
Grunnskolen skal i samarbeid og forståing med heimen hjelpe til med å gi elevane ei kristen og moralsk oppseding, utvikle evnene og føresetnadene deira, åndeleg og kroppsleg, og gi dei god allmennkunnskap, slik at dei kan bli gagnlege og sjølvstendige menneske i heim og samfunn. Den vidaregåande opplæringa skal ta sikte på å utvikle dugleik, forståing og ansvar ifht. fag, yrke og samfunn, og hjelpe elevane, lærlingane og lærekandidatane i deira personlege utvikling. Den vidaregåande opplæringa skal vere med på å utvide kjennskapen til og forståinga av dei kristne og humanistiske grunnverdiane, den nasjonale kulturarven vår, dei demokratiske ideane og den vitskaplege tenkjemåten og arbeidsmåten. Opplæringa i grunnskolen og den vidaregåande opplæringa skal fremje menneskeleg likeverd og likestilling, åndsfridom og toleranse, økologisk forståing og internasjonalt medansvar. Opplæringa skal leggje eit grunnlag for vidare utdanning og for livslang læring og støtte opp under eit felles kunnskaps-, kultur- og verdigrunnlag og eit høgt kompetansenivå i folket. Opplæringa skal tilpassast evnene og føresetnadene hjå den enkelte eleven, lærlingen og lærekandidaten. Det skal leggjast vekt på å skape gode samarbeidsformer mellom lærarar og elevar, mellom lærlingar, lærekandidatar og bedrifter mellom skole og heim, og mellom skole og arbeidsliv. Alle som er knytte til skolen eller til lærebedriftene, skal arbeide for å hindre at elevar, lærlingar og lærekandidatar kjem til skade eller blir utsette for krenkjande ord eller handlingar.	Opplæringa i skole og lærebedrift skal, i samarbeid og forståing med heimen, opne dører mot verda og framtida og gi elevane og lærlingane historisk og kulturell innsikt og forankring. Opplæringa skal byggje på grunnleggjande verdiar i kristen og humanistisk arv og tradisjon, slik som respekt for menneskeverdet og naturen, på åndsfridom, nestekjærleik, tilgjeving, likeverd og solidaritet, verdiar som òg kjem til uttrykk i ulike religionar og livssyn og som er forankra i menneskerettane. Opplæringa skal bidra til å utvide kjennskapen til og forståinga av den nasjonale kulturarven og vår felles internasjonale kulturtradisjon. Opplæringa skal gi innsikt i kulturelt mangfald og vise respekt for den einskilde si overtyding. Ho skal fremje demokrati, likestilling og vitskapleg tenkjemåte. Elevane og lærlingane skal utvikle kunnskap, dugleik og holdningar for å kunne meistre liva sine og for å kunne delta i arbeid og fellesskap i samfunnet. Dei skal få utfalde skaparglede, engasjement og utforskartrong. Elevane og lærlingane skal lære å tenkje kritisk og handle etisk og miljøbevisst. Dei skal ha medansvar og rett til medverknad. Skolen og lærebedrifta skal møte elevane og lærlingane med tillit, respekt og krav og gi dei utfordringar som fremjar danning og lærelyst. Alle former for diskriminering skal motarbeidast.

Til ettertanke

- Hva mener du er de viktigste endringene?
- Les gjennom den nåværende formålsparagrafen og strek under de begrepene du mener er de viktigste. Velg deretter en av «menneskетypene» fra LK06s generelle del og se hvilke av de begrepene du fant igjen.

Regler som utfyller opplæringslova, er gitt i forskrifter. Disse dokumentene griper ikke direkte inn i Lines undervisningsplanlegging, men de utgjør et viktig grunnlag siden de setter formelle rammer og vektlegger grunnleggende visjoner.

Læreplan

Når Line og kollegene planlegger undervisningen, er læreplanen kanskje det styringsdokumentet som er hyppigst i bruk. En læreplan er myndighetenes retningslinjer for undervisningen. Læreplanen regulerer Lines arbeid direkte og indirekte, både gjennom å gi føringer som er knyttet til verdier og holdninger og gjennom faglige mål som synliggjør hvilke kompetanse elevene skal oppnå. Dagens læreplan ble iverksatt i 2006 og kalles Læreplanverket for kunnskapsløftet (forkortes ofte LK06 eller Kunnskapsløftet). I det følgende skal vi se nærmere på hvordan den er bygd opp.

Generell del

Aller først finner du generell del. En av læreplanens viktigste funksjoner er at den skal formidle det samfunnet prioriterer. Den skal gi deg informasjon om hvilke verdier, menneskesyn, læringssyn og vitenskapssyn samfunnet vil ha overført til oppvoksende generasjoner. Dette blir synliggjort i læreplanens generelle del, som er delt inn i seks ulike mennesketyper (det meningssøkende, det arbeidende, det samarbeidende, det allmenndannende, det skapende og det miljøbevisste mennesket). Til slutt smelter mennesketypene sammen til det integrerte mennesket. Generell del angir retningen, ikke veien. På bakgrunn av den velges det mål for de enkelte fagene som kommer til uttrykk i *Læreplaner for fag*.

Prinsipper for opplæringen

Mellom generell del og læreplaner for fag finner du Prinsipper for opplæringen som sammenfatter og utdyper opplæringslova og generell del. Prinsippene skal bidra til å klargjøre at det er skoleeieren (dvs. kommunen) som har ansvaret for at opplæringen er i samsvar med lover og forskrifter og i tråd med menneskerettighetene. I tillegg har de ansvar for at dette blir tilpasset både lokale og individuelle forutsetninger og behov. Dette kommer til syne i elleve grunnleggende forpliktelser for Line og organisasjonen hun arbeider ved.

Skolen og lærebedrifta skal:

1. Gi alle elevar og lærlingar/lærekandidatar like gode føresetnader for å utvikle evner og talent individuelt og i samarbeid med andre.
2. Stimulere lærelyst, evne til å halde ut og nyfikne blant elevane og lærlingane/lærekandidatane.
3. Stimulere elevane og lærlingane/lærekandidatane til å utvikle eigne læringsstrategiar og evne til kritisk tenking.
4. Stimulere elevane og lærlingane/lærekandidatane i personleg utvikling og i styrking av eigen identitet, i det å utvikle etisk, sosial og kulturell kompetanse og evne til demokratiforståing og demokratisk deltaking.
5. Leggje til rette for elevmedverknad og for at elevane og lærlingane/lærekandidatane kan gjere medvitne verdival og val av utdanning og framtidig arbeid.
6. Fremme tilpassa opplæring og varierte arbeidsmåtar.
7. Stimulere, bruke og vidareutvikle kompetansen til den einskilde læraren.
8. Medverke til at lærarar og instruktørar står fram som tydelege leiarar og førebilete for barn og unge.
9. Sikre at det fysiske og psykososiale arbeids- og læringsmiljøet fremmar helse, trivsel og læring.
10. Leggje til rette for samarbeid med heimen og sikre at foreldre/føresette får medansvar i skolen.
11. Leggje til rette for å trekkje inn lokalsamfunnet i opplæringa på ein meiningsfylt måte.

Som du ser, vektlegger læreplanverket her en rekke sentrale begreper, blant andre: motivasjon, læringsstrategier, kritisk tenkning, identitet, elevmedvirkning, tilpasset opplæring, arbeidsmåter, læreren som leder og foreldresamarbeid. Mange av disse begrepene vil vi vende tilbake til utover i boka, men først må vi se noe nærmere på hva *læreplanene for fag* inneholder.

Læreplaner for fag

Læreplanene for fag gir seks ulike føringer. Her får du blant annet vite noe om hva undervisningen i faget sikter mot, hvilke hovedområder faget er delt inn i, hvor mange timer som er satt av, hvordan det skal arbeides med de grunnleggende ferdighetene, hvilke kompetansemål elevene skal arbeide mot, og hvilke formelle vurderingsbestemmelser som gjelder.

Formål

Formålet uttrykker hensikten med faget både for eleven som individ og for samfunnet. Her finner Line en rekke føringer om både lærestoff, arbeidsmåter og vurdering. Hun kan for eksempel merke seg følgende utdrag fra norskplanen:

> Et hovedmål for opplæringen i norsk gjennom hele grunnopplæringen er språklig selvtillit og trygghet i egen kultur som grunnlag for utvikling av identitet, respekt for andre kulturer, aktiv samfunnsdeltakelse og livslang læring.

Føringene er ikke spesielt sterke, men de gir likevel Line visse indikasjoner på hvordan undervisningen om sagn og eventyr skal legges opp.

Hovedområder

I LK06 er alle fag strukturert gjennom hovedområder. Disse skal utfylle hverandre og Line bør så langt det er mulig forsøke å se dem i sammenheng. I planen for norsk er det fire hovedområder:

- muntlige tekster;
- skriftlige tekster;
- sammensatte tekster;
- språk og kultur: Kompetansemålet Line har foran seg, er hentet fra nettopp dette hovedområdet. Her står det for eksempel at elevene skal forholde seg til «… tradisjoner i norsk teksthistorie i et sammenliknende perspektiv mellom nåtid og fortid og i forhold til impulser utenfra».

Muligens ikke de sterkeste signalene? Men likevel indikeres det at Lines undervisning bør legges opp slik at elevene gis mulighet til sette det norske inn i et større globalt perspektiv.

Timetall

Tidligere var timene i de enkelte fagene fordelt som uketimer (for eksempel fem norsktimer i uka gjennom hele året). LK06 fordeler timene som årstimer. I korthet betyr dette at Lines elever skal ha omlag 931 årstimer i norsk på 1.–4. trinn, dvs. omtrent 252 timer i året. Når vi vet at det er 38 skoleuker i et år, ser vi at det blir i overkant av 6,5 timer i uken, men det er opp til skolen å bestemme hvordan timene skal legges. Det er for eksempel ingenting som hindrer dem i å ha ti norsktimer én uke og ingen i en annen.

Hvordan det skal arbeides med de grunnleggende ferdighetene

Som du sikkert har fått med deg, har ikke Norge kommet spesielt godt ut av internasjonale undersøkelser (for eksempel Pisa[1]) som måler elevenes læringsutbytte. Som en konsekvens av dette satte daværende utdanningsminister, Trond Giske, i 2001 ned et utvalg som ble hetende Kvalitetsutvalget. Utvalgets mandat var å vurdere innhold, kvalitet og organisering av grunnskoleopplæringen. 5. juni 2003 la de fram sin hovedutredning i NOU 2003: 16 *I første rekke*. Selv om utvalget konstaterte at norske elever i hovedsak trivdes godt på skolen, hadde de over hundre konkrete forslag til forbedring. Et av disse munnet ut i det som kalles *grunnleggende ferdigheter*. I læreplanen blir det understreket at elevene i alle fag skal arbeide med de samme grunnleggende ferdighetene. Disse er viktige for å kunne lære i alle fag. I sum kan vi si at dette er et sett ferdigheter som elevene vil trenge for å kunne lære å ta del i voksenlivet på en meningsfull måte. I LK06 framheves fem slike ferdigheter:

1. å kunne uttrykke seg muntlig,
2. å kunne lese,
3. å kunne uttrykke seg skriftlig,
4. å kunne regne og
5. å kunne bruke digitale verktøy.

I praksis innebærer dette blant annet at Line som norsklærer ikke lenger er den eneste som har ansvaret for elevenes skrive- og leseutvikling. Dessuten kan vi skimte en ny måte å tenke tverrfaglighet på. Tidligere innebar tverrfaglighet ofte å kople sammen ulikt innhold fra forskjellige fag under en felles paraply. Når elevene hadde om eventyr i norsk, hadde de samtidig folkeviser i musikk. De grunnleggende ferdighetene innebærer en kopling mellom innhold i ett fag og arbeidsmåter som ofte har vært forbeholdt et annet. Å utarbeide grafer og tabeller har for eksempel i stor grad tilhørt matematikken. Nå skal dette være en gjennomgående arbeidsmåte også i samfunnsfag. Vi skal komme tilbake til de grunnleggende ferdighetene i kapittel 3. Her nøyer vi oss med å slå fast at Line må vite noe om grunnleggende ferdigheter før hun kan gjennomføre opplegget sitt.

---

1 PISA (Programme for International Student Assessment) er et internasjonalt prosjekt i regi av OECD (Organisation for economic co-operation and development). Prosjektet har som mål å kartlegge 15-åringers kompetanse og ferdigheter innenfor fagområdene lesing, matematikk og naturfag. PISA-undersøkelsen gjennomføres hvert tredje år. Norge har deltatt helt siden oppstarten i 2000. PISA-undersøkelsen ble gjennomført for fjerde gang våren 2009. Resultatene av PISA-undersøkelsen har fått store konsekvenser for utdanningspolitikken i Norge.

Kompetansemål

Kompetanse defineres i Stortingsmelding nr. 30 (2003–2004) som «evnen til å møte komplekse utfordringer». Med andre ord handler kompetanse om å mestre utdannings- og yrkesutfordringer og samfunnsmessige og personlige utfordringer. Slik forstått har kompetanse et handlingsaspekt. Lines undervisning i sagn og eventyr skal kunne *brukes* til noe. Ikke bare på kort sikt, men også i framtiden. I læreplanen angir kompetansemålene hva elevene skal mestre etter endt opplæring på 4., 7. og 10. trinn, samt etter de ulike trinnene på videregående skole. For Line er det viktig å være klar over at disse målene *ikke* er en høydehopplist som absolutt alle må over. Selvsagt vil elevenes måloppnåelse være ulik. Noen av elevene hennes vil kunne sammenlikne eventyr og sagn på en faglig begrunnet måte, mens andre ikke har forutsetninger for å få dette helt til.

Vurdering

Vi skiller i dagens skole mellom underveis- og sluttvurdering. Underveisvurderingen er et redskap i læreprosessen. I læreplanen står det beskrevet hvordan *sluttvurderingen* skal foregå. Denne gis ved avslutningen av grunnskoleopplæringen og skal angi i hvilken grad eleven har nådd kompetansemålene. I norsk står det for eksempel at elevene skal ha tre standpunktkarakterer, én i norsk hovedmål skriftlig, én i norsk sidemål skriftlig og én i norsk muntlig. Dessuten er eksamensordningene beskrevet. Men for deg som skal undervise på 1.–7. trinn, innebærer dette at alt vurderingsarbeid er underveisvurdering fordi du ikke skal sette karakterer.

Leser alle læreplanen på samme måte?

Til ettertanke

- Hva er det viktigste du har lest hittil? Noter tre stikkord. Sammenlikn stikkordene med en medstudents. Trakk dere ut de samme begrepene?
- Forklar med egne ord: «Kompetansemålene har et handlingsaspekt.» Sammenlikn forklaringene. Var de identiske? Hadde dere vektlagt forskjellige ting?

Når vi leser en tekst, trekker vi gjerne ut forskjellige ting. Vi forstår ordene ulikt. Når Line leser læreplanen, vektlegger hun kanskje noe annet enn kollegaen i 4 b og lærerne på naboskolen. For å teoretisere dette skal vi se nærmere på et begrepssystem som er utviklet av den amerikanske professoren John Goodlad (1986). Dette kan hjelpe Line med å «oversette» Kunnskapsløftets

signaler til egen praksis. Goodlad opererer med fem «læreplanansikter». I korthet forteller de at det er lang vei fra de intensjonene planmakerne hadde, til elevenes læring. Alle brukerne, det være seg elever, foreldre, politikere eller lærere, vil oppleve læreplanen forskjellig. Oppfatningen er blant annet basert på egne erfaringer, tolkninger og verdier. Det eneste som er sikkert, er at Lines oppfatning av læreplandokumentet vil skille seg kraftig fra oppfatningen til dem som opprinnelig formulerte den.

Ideenes læreplan (Ideological Curricula)

På ideenes læreplan befinner Line seg i skoledebattens ideer og diskusjoner. Slike diskusjoner kan ha sine røtter i politiske, filosofiske¸ forskningsbaserte eller samfunnsmessige problemstillinger. For å konkretisere: I diskusjonen rundt LK06 uttrykte enkelte bekymring fordi læreplanen ikke hadde en litterær kanon, dvs. en liste oversikt over de mest betydningsfulle norske forfattere og verk. Dette synet fikk ikke gjennomslag, men diskusjonen var relativt høylytt.

Den formelle læreplan (Formal Curricula)

Den formelle læreplanen er selve læreplandokumentet som du finner på Internett (http://www.udir.no/Lareplaner/). Den formelle læreplanen er vedtatt av Stortinget. Her er det viktig at du merker deg at læreplandokumentet er et konsensusprodukt, der uenigheten fra ideenes læreplan ofte er kamuflert i runde og vage formuleringer. Som du ser, gir ikke kompetansemålet Line skal i gang med, spesielt sterke føringer for hvilke eventyr det skal arbeides med, og hvilke land som trekkes inn.

Den oppfattede læreplan (Perceived Curricula)

Når vi leser en tekst, absorberer vi ulikt. Det som fester seg, er ofte det vi er spesielt interessert i. Et styringsredskap blir gjerne lest for å finne ut hvilke konsekvenser det får for leseren. Hvem vi er som lærere, avhenger av en rekke faktorer. De eventyrene Line har lyst til å arbeide med, er ikke nødvendigvis de samme som Johannes Olsen – med grunnfag fra Universitetet i Bergen i 1983 – ville ha plukket ut. Vi kan derfor ikke forstå den oppfattede læreplanen uten å forstå mennesket som leser den. Det er mange faktorer som avgjør hvem vi blir som lærere, blant annet tiden vi vokste opp i, den tids rådende oppfatninger, vårt eget selvbilde, erfaringer og verdisyn (se s. 238–239).

Den iverksatte læreplan (Operational Curricula)

Siden lærerne oppfatter læreplanen ulikt, iverksetter de den forskjellig. Det er en rekke årsaker til både ulik oppfatning og ulik iverksettelse, for eksempel er jo Line en del av en organisasjon, og hvordan kollegene pleier å arbeide med eventyr og sagn, vil selvsagt få konsekvenser for hennes eget opplegg.